

DAVOS 2012: Várakozások, kilátások és következtetések.

A davosi világkonferencia a kutatók és elemzők számára egyrészt azért fontos esemény, mert olyan személyiségek jönnek össze és mondják el véleményüket, akiknek meghatározó szerepük van a következő évek világgazdasági és politikai folyamatait befolyásoló döntésekben. Másrészt a rendezvény lényeges következtetésekre ad alkalmat a főbb problémák jellegéről és a változások várható irányáról. Ezért is foglalkozik rendszeresen a Világgazdasági Intézet a Fórummal.

A Világgazdasági Fórum keretében hagyományosan három lényeges témakör kerül napirendre. Az első a globális társadalomfilozófia sajátos megnyilvánulása, amely értékviszonyokhoz, az adott időszakban uralkodó világpolitikai, világgazdasági és társadalmi légkörből levonható hosszú távú következtetésekhöz kötődik. A másik azoknak a kutatásra és előzetes vitákra épülő jelentéseknek legfontosabb következtetései, amelyeket írásban is előterjesztenek. A harmadik a világgazdaság és a nemzetközi politika rövid távú kérdéseivel, a fontos államok vezetőit, a médiát és a világközvéleményt foglalkoztató témákkal függ össze. Lényeges a világkonferencia légköre is. A davosi Világgazdasági Fórumot az elmúlt év elején még az általános optimizmus jellemezte, de 2012-ben már a „gloomy”, pesszimista légkör uralta. A kivételt néhány óriásvállalat vezetője képviselte.

Ezek olyan társaságok, amelyek viszonylag sikeresen konszolidálták helyzetüket a „Nagy Válság” után, átszervezték irányítási hálózatukat, leépítették a feleslegesnek tartott munkaerőt, átirányították külföldi befektetéseiket a világ gyorsan fejlődő térségeibe, és esetleg tevékenységük profiljai is módosultak.

Ebben az esztendőben a „Great Transformation”, vagyis a „nagy átalakulás” volt a Világgazdasági Fórum címszava. Úgy tűnik, hogy a szervezőket befolyásolhatta Polányi Károly, a híres magyar származású közgazdász munkája, sőt, bizonyos fokig gondolatrendszere is. Polányi Károly 1944-ben megjelent azonos című könyvében az orthodox liberális elméletekkel szemben azt hangsúlyozta, hogy a piaci társadalom nem fenntartható, mert súlyos károkat okoz az emberiségnek és a természetnek. Nem tagadva, hogy a kapitalizmus példátlan anyagi gazdagságot fejlesztett ki, azt vallotta, hogy erős modern államra van szükség, amely képes káros következményeket enyhítő változásokat végrehajtani a verseny-kapitalizmus rendszerében.

Klaus Schwab professzor bevezető gondolataira valószínűleg nagymértékben hatott Polányi. Schwab professzor Davosban kifejtette, hogy a XX. századi kapitalizmus modellje nem alkalmas a XXI. század problémáinak, kihívásainak kezelésére. Négy új modell kialakítását tartotta szükségesnek.

Az első olyan globális döntési modell a világ kormányzásában, amely nemcsak a geopolitikai és geo-ökonómiai hatalmi struktúrában végbement változásokkal számol, hanem integrálja minden szinten a nem állami szereplőket is.

A második olyan modell kifejlesztése, amelyik tekintetbe veszi, hogy multikulturális, etnikai és vallási szempontból is sokrétű világban kell együtt élnünk. Az uralkodó értékviszonyokat a sokarcú világhoz kell igazítani, ami hatalmas kihívás az államok és az egyének számára.

A harmadik modell a globalizáció és a technikai fejlődés új hulláma következményeinek hozzáigazítását követeli a világ szociális problémáihoz. A globális egyenlőtlenségek és a munkanélküliség növekedése nem tartható tovább, mert világszerte tapasztalt társadalmi tiltakozást vált ki. Ezért át kell

gondolni a hagyományos hozzáállást a gazdasági növekedés és a verseny valamint a piaci behatolás céljaihoz. Felül kell vizsgálni mindezek környezeti árát, a nyereségek megoszlását, következményeit kulturális örökségünk, a családok és az egyének szemszögéből. Nem lehet olyan gazdaságot fenntartani, amely csupán a részvényesek érdekeire épít.

A negyedik modellbeli változást a munkahelyteremtés fontossága igényli. A gazdasági növekedés lassú, a termelékenység gyorsan nő, és rendkívül gyorsan emelkedik a munkanélküliek száma is. Az is világos, hogy sok százmillió ember lép a következő évtizedben a munkaerőpiacra. Különösen létfontosságú a fiatalokat sújtó katasztrofális munkanélküliség. Változásokra van szükség az oktatási rendszerben, a vállalkozói kockázatvállalásban, és meg kell teremteni a nemek közötti tényleges egyenlőséget Véleménye szerint minden, a versenyképességet célzó nemzeti és üzleti modellben a jövőben nem a tőke, hanem a képesség lesz meghatározó. A transzformációt úgy definiálta, mint átmenetet a kapitalizmusról a *talentizmusra*, vagyis a képességekre épülő társadalomra.

A világgazdaság jövőjével és a XXI. század második évtizedével kapcsolatban a világforum dokumentumai 37 kockázati tényezőt emeltek ki, amelyek jelentősek a globális rendszer működésének alakításában. Ezek közül három tényező kezelését a következő években meghatározó fontosságúnak ítélték.

Az első a világgazdaság makroszintű egyensúlyi zavarai, amelyek a valuták ingadozásaiban, a pénzügyi válságokban, az értékpapírok és az ingatlanok piacain bekövetkezett hatalmas árzuhanásban fejeződnek ki, valamint abban a feszültségben, amely az úgynevezett felemelkedő gazdaságok növekvő gazdasága és a fejlett államok növekvő eladósodása között fennáll. Az IMF

főigazgatója, Lagarde asszony ezzel összefüggésben kifejtette, hogy idén és a következő esztendőben a világgazdaság adós államainak finanszírozásához 1000 milliárd dollárra lenne szükség, de ennek csupán a fele áll rendelkezésre. Csak az IMF eszközeinek jelentős növelésével és úgynevezett tűzfalak kiépítésével lehet a problémákat kezelni.

A második kockázati tényező a világgazdaságban az úgynevezett törékeny államok szaporodása, valamint a világgazdaság illegális része. Ebbe olyan tényezők tartoznak, mint a lakosság igen gyenge adózási erkölcsse, illetve az államszervezet képtelensége kiadásainak finanszírozására, a korrupció, a szervezett bűnözés és az illegális kereskedelem. Ez utóbbit 2009-ben 1300 milliárd dollárra becsülték, az összeg azóta tovább nőtt. Ezek a problémák hatalmas költségeket hárítanak a világra, aláássák a fejlődés lehetőségeit és sok államot zárnak a szegénység csapdájába.

A "víz-élelem-energia"-blokk helyzete a harmadik lényeges kockázati probléma. A népesség növekedése és a jövedelmek emelkedése fenntarthatatlan nyomással nehezedik a természeti erőforrásokra. A víz, az élelem és az energia iránti szükséglet a következő két évtizedben globális méretekben 30-50 százalékkal nő. Nincsenek kellő ösztönzők rövid távon a termelés és a fogyasztás racionálisabbá válásához, s hosszabb távon sem látszanak megfelelő eszközök a problémák megoldására. A növekvő hiány ugyanakkor súlyos válságokkal, társadalmi zavarokkal, háborúkkal fenyeget.

Davosban természetesen foglalkoztak a világ főbb térségeivel is.

A legsúlyosabb problémákat, és a pesszimizmus fő forrását az európai helyzetben látták. Soros György különösen borúlátó felszólalásában az EU esetleges felbomlásának rendkívül súlyos világgazdasági és politikai következményeire hívta fel a figyelmet. Veszélyesnek tartotta Németország kemény fellépését. Magyarországot annak példjaként említette, hogy

Európában még mi minden megtörténhet, körvonalazódik egyfajta fejlődés egy antidemokratikus, autokrata rendszer felé a sajtó, az igazságszolgáltatás és a központi bank függetlenségének felszámolásával.

Európa problémáinak megoldásával kapcsolatban a panelek és a felszólalók parancsoló fontosságúnak tartották a gazdasági növekedés olyan gyorsítását, amely a foglalkoztatottságot is növeli, továbbá hatékony pénzügyi “tűzfal” kiépítését. Ez utóbbi nem egyszerűen védőhálót jelent, hanem fékezi a pénzügyi zavarok terjedését, és elősegíti az integráció mélyítését.

Kiemelték az Egyesült Államokkal közvetlen felelősségét, amely továbbra is a világ legjelentősebb gazdasága és a nemzetközi pénzügyi folyamatok központja. Megállapították, hogy megindult ugyan a fellendülés, de ez messze nem elegendő a foglalkoztatottság gyorsabb növeléséhez. Az USA kormányának döntő feladataként emelték ki az államadósság csökkentését. Ugyancsak lényegesnek tartották olyan politika kialakítását, amely segíti a hatalmas méretekben eladósodott lakosságra nehezedő nyomás mérséklését.

Kiemelten foglalkoztak Kína szerepével, jövőjével és a kínai fejlődés belső és globális kockázati problémáival is. Lagarde asszony kifejtette, hogy Kína akkor segítheti leghatékonyabban saját magát és a globális gazdaságot, ha növekedési pályáján változtatva, tovább növeli a belső beruházások és a fogyasztás szerepét, és ehhez megfelelőbb belső ösztönzőket is teremt.

A davosi fórum fontos részét alkották a magas szintű bizalmas tanácskozások is. Ezek között talán a legfontosabb volt az a szervező csoport tanácskozása, amely keretében az európai államok és az USA vezető politikusai, az Európai Központi Bank és az IMF vezetője megegyeztek a pénzügyi tűzfal létrehozásában. Elvi megállapodás született arról, hogy az IMF áprilisi üléséig összehoznak egy 1500 milliárd eurós globális alapot. Ennek feltétele volt a megállapodás az 500 milliárdos európai tűzfalról.

A fórum végeztével a különböző sajtókonferenciák és nyilatkozatok alapján a mérleg igen vegyes. Az angol pénzügyminiszter szerint a hangulat bizakodóbb lett, mint a megnyitáskor. Ez nem jelenti azt, hogy az adósság, a munkanélküliség, a lassú növekedés vagy recesszió problémájának nyomása elhárult volna, vagy eltűnt volna a félelem a szociális következményektől. A kanadai központi bank vezetője szerint a lényeg az volt, hogy elhárult a veszélye a Lehman bankház csődjéhez hasonló eseménynek Európában, illetve az, hogy az euró a jelenlegi formájában folytatja pályafutását. Az amerikai City-csoport alelnöke ennél valamivel pesszimistább volt, amikor kijelentette: "a piacok bizalma legalább hat hónapra helyreállt Davos alapján, de nem bízunk a következő 5-10 év kilátásaiban."

Hasonló módon szólt Roubini ismert amerikai közgazdász. Záróakkordként kijelentette, hogy legalább 50% a valószínűsége annak, hogy az eurózóna három-öt éven belül felbomlik.

Milyen következtetéseket vonhatunk le mindezek alapján a helyzetről és a kilátásokról?

Davos vitái, a közzétett igen érdekes jelentések és az interneten folytatott beszélgetésekből nyert kölcsönös információk alapján az alábbiakat fogalmaztam meg.

1. Annak ellenére, hogy pl. az USA-ban lassú és bizonytalan fellendülés kezdődött, s hogy Ázsia és Latin-Amerika fejlődése továbbra is kedvező, a világgazdaság még messze van attól, hogy túljutott volna a 2007-ben kezdődött nemzetközi pénzügyi és világgazdasági válság következményein. Ezt bizonyítja a lassú fejlődés, a magas munkanélküliség és a pénzügyi viszonyok kaotikus helyzete.

2. Többé-kevésbé általánosan elismert, hogy a válság nem egyszerűen a gazdaság, hanem a társadalmak és a kapitalizmus globális rendszerének

válsága is. Ez természetesen nem jelenti a rendszer összeomlását. A tudomány számára is lényeges feladatként fogalmazódnak meg olyan kérdések, hogy kialakítható-e a kapitalizmus valamilyen új, XXI. századi modellje, amelyben az állam szerepe lényegesen jelentősebb lesz, vagy pedig különböző versengő, liberális, etatista, szociális orientációjú, demokratikus vagy diktatórikus nemzeti vagy regionális kapitalizmusokból áll össze a XXI. századi globális rendszer.

3. A társadalmi egyenlőtlenségek növekedése, a munkanélküliség és különösen a fiatalok nagy tömegeinek katasztrofális kilátásai a munkalehetőségeket illetően, a nyomor hatalmas méretei, többé-kevésbé általános globális problémák, amelyek súlyos veszélyek forrásai a világpolitikában is. Nemcsak egyes térségeket destabilizálnak, hanem aláássák a világ egyébként sem túlságosan stabil politikai biztonságát, amely a hidegháborút követően kibontakozni látszott.

4. Az ENSZ és a Világbank, valamint fontos amerikai kutatóintézetek vezető munkatársaival megegyező véleményem az, hogy a világ ismét olyan szakaszban van, amelyben létfontosságú feladat a globális együttműködés tartalmi és intézményi reformja. Davos is bizonyította: nem látszik közmegegyezés kialakulni abban, hogy ezt kik kezdeményezzék, milyen legyen a változások iránya, s abban sincs egyetértés, hogy kik viseljék ennek terheit.